

PREUZIMANJE NARODNOG (ETNOGRAFSKOG) MUZEJA OD SPLITSKE OPĆINE I PRESELJENJE U ZGRADU STARE VIJEĆNICE NA NARODNOM TRGU

Silvio Braica

Etnografski muzej Split
Iza Vestibula 4
21000 Split
silvio@etnografski-muzej-split.hr

Članak donosi podatke o općinskom preuzimanju Narodnog (etnografskog) muzeja 1923., kojim Muzej postaje javna ustanova čiju djelatnost financira općina Split javnim sredstvima. Istodobno s odlukom o preuzimanju Muzeja donesena je odluka o adaptaciji prostora općinske zgrade na Narodnom trgu i preseljenju Muzeja u njezin prostor nakon što općinski uredi presele u novu zgradu. Proces je u tekstu praćen citatima novinskih članaka iz Novoga doba.

Ključne riječi: Etnografski muzej Split, Narodni (etnografski) muzej, Novo doba, povijest

Preuzimanje muzeja i nova muzejska zgrada na Pjaci

Općinsko preuzimanje Muzeja relativno je dobro dokumentirano (Braica 2000, 2003). Značajniji trag u tom procesu ostavlja općinski načelnik Ivo Tartaglia¹ koji na sjednici Općinskog Vijeća, održanoj 11. srpnja 1923. godine, pod točkom 3 donosi izvješće Općinskog Upraviteljstva o Muzeju:

Još u srpnju godine 1910. splitska je općina izašla u susret ondašnjemu ravnatelju graditeljske, zanatlijske i umjetničke škole u Splitu, inž. Kamilu Tončiću, naročitom pripomoći (K. 300) da otkupi priličan broj znamenitijih i karakterističnijih predmeta iz raznih strana Dalmacije, što su bili izloženi u odsjeku za narodne radnje na školskoj izložbi spomenutoga zavoda. Ovo je bio čedni zametak onda zamišljenoga pokrajinskog muzeja za narodni obrt i umjetnost u Splitu, ustrojenje kojega je inž. K. Tončić potaknuo svojim pozivom 21. IX. 1910., računajući u prvom redu na stalne subvencije države, Zemaljskog Odbora Dalmatinskoga i splitske općine. U sjednici 20. III. 1912. općinsko je vijeće prihvatilo ovaj zaključak:

„Općinsko vijeće glasuje stalnu godišnju subvenciju od hiljade kruna, počamši od godine 1912., pokrajinskom muzeju za narodni obrt i umjetnost u Splitu, pod uvjet da ovaj muzej bude redovitim načinom ustanovljen i priznat kano pokrajinski zavod sa sjedištem u Splitu, a da i splitska općina bude zastupana u njegovoj upravi.

Ovako izglasanu subvenciju općinska je blagajnica redovito isplaćivala, osim godine 1915., 1916., 1917. i 1918., kad su je vladini povjerenici ukinuli. Za prošlu godinu isplaćeno 1000 dinara. Država i pokrajina takodjer su nekih godina doznačivale subvenciju ovom muzeju, ali se nikada nije moglo doći do njegova zakonitog uredjenja kano javne ustanove, niti pokrajinske, kako se je u početku namjeravalo, niti neodvisne, niti državne i ako je privremeno smješten u državnoj Srednjoj tehničkoj školi u Splitu.

Nažalost treba priznati, da ova znamenita ustanova nailazi na slabo razumijevanje kod onih, koji bi je u prvom redu bili dužni da podupru i zaštite, a kad bi prestala žilava aktivnost Inž. Tončića da bi ozbiljno bio kompromitovan njezin opstanak. Važnost je pak ovoga muzeja već tolika, da bi bila nenadoknadviva šteta, kad bi i samo nastao zastoj u njegovu razvitku i napredovanju. Grad Split, koji s ponosom gleda na ovaj Narodni Muzej, ne može i neće dopuštati da on zakržlja i propadne, već će ga, kano nezavisnu općinsku instituciju, prama namjeri njegova zaslužnog osnivača, podignuti na diku sebi i čitavom našem narodu.

¹ Dr. Ivo Tartaglia (1880. – 1949.) bio je splitski gradonačelnik od 1918. do 1928. godine.

Općinsko upraviteljstvo predlaže:

1. Narodni Muzej ustanovljen u Splitu ustrajnim trinaestogodišnjim zauzimanjem i glavnom zaslugom inž. Kamila Tončića, preuzimlje kano nezavisnu općinsku instituciju grada Splita Splitska općina, sa svrhom da mu osigura što bolji razvitak i opstanak, a uz obvezu, da će od godine 1924. u općinski proračun uvrštavati dotaciju za njegovo pristojno uzdržavanje i da će mu providjeti potrebna pomješća koja će se po preseljenju općinskoga ureda prema sadanjim zahtjevima adaptirati u staromu općinskomu domu na Narodnomu Trgu.

2. Na izvršenje zaključka pod 1 općinsko vijeće daje nalog općinskom upraviteljstvu nek inventarno preuzme Narodni Muzej u Splitu od njegova utemeljitelja inž. Kamila Tončića, ali pod izričitim utanačenjem da će inž. Kamil Tončić dok mu sile i prilike budu dopuštale ostati i nadalje direktorom ovoga Narodnog Muzeja, što će se sa svim potrebitim pravilima i odredbama uglaviti u zakladnom spisu, koji će općinsko upraviteljstvo sporazumno i sutjecajem inž. K. Tončića sastaviti, te ga prikazati na odobrenje općinskom Vijeću i nadležnoj zakladnoj vlasti" (Stručni arhiv Etnografskog muzeja Split, red. br. 169, sign. D-18).

Na samoj sjednici donio se sljedeći zapisnik o 35. redovitoj sjednici splitskog Općinskog vijeća, sazvanoj načelnikovim pozivom br. 1118/2 od 29. lipnja 1923., a održanoj u *foyeru* općinskog kazališta u Splitu dana 11 srpnja 1923. godine:

„3. Narodni Muzej u Splitu

Općinski savjetnik Dujam Mikačić² čita izvješće općinskog upraviteljstva. Predsjednik otvara raspravu izjavljujuć da ovaj predlog sadrži jedan od najboljih posala kojeg je općina ikada izvela, a grad će imati muzej kakovog i zaslužuje. Imati će i tereta, ali taj muzej je tekovina kakova drugi tko nema. – Predlaže da vijeće doda predlog općinskog upraviteljstva u svom zaključku.

Općinski vijećnik Filip Muljačić³ ističe mar, ljubav i zamjernu čednost g. ing. Kamila Tončića, koji je do sada bio zapostavljen te se njegova sposobnost nije izrabila na korist grada.

Predsjednik jer nitko više ne pita riječ, stavlja na glasovanje predlog općinskog upraviteljstva sa svojim dodatnim prijedlogom:

² Dujam Mikačić (1865. – 1933.) bio je istaknuti splitski kulturni djelatnik.

1. Narodni Muzej, ustanovljen u Splitu ustrajnim trinaestogodišnjim zauzimanjem i glavnom zaslugom inž. Kamila Tončića, (...)
2. Na izvršenje zaključka pod 1. općinsko vijeće daje nalog općinskom upraviteljstvu nek inventarno preuzme Narodni Muzej u Splitu od njegova utemeljitelja inž. Kamila Tončića, (...)

Općinsko Vijeće izražuje tom zgodom g. ing. Kamilu Tončiću duboku harnost, jer je njegovom zamisli i gvozdеноm ustrajnošću stvorena u našem gradu ova najljepša institucija, koju je on dugo godina sam požrtvovno vodio. Vijeće prima predlog jednoglasno (*Ibid.*).

Na kraju procesa preuzimanja Muzeja Općinsko upraviteljstvo 10. kolovoza iste godine službeno Kamila Tončića obavješćuje (predmet br. 3732) o odluci Općinskog vijeća te izražava nadu u procvat muzeja. Zaključci ove sjednice općinskog upraviteljstva objavljeni su na trećoj stranici lista *Novo doba* br. 158, u četvrtak 12. srpnja 1923. godine (pod naslovom *Gradska kronika. Sjednica Općinskog vijeća*):

„Godine 1912. požrtvovnim zauzimanjem inž. Kamila Tončića osnovan je u Splitu Narodni Muzej, kojemu je Općina davala od osnutka svoju godišnju subvenciju za razvitak i održanje. Konačno pravno uređenje ove ustanove ostalo je vazda otvoreno, jer nitko nije htio nikada da preuzme na sebe teret održavanja. S obzirom da daljni opstanak i razvitak muzeja ima veliko kulturno značenje za naš grad i čitav narod, općinsko je upraviteljstvo predložilo vijeću da muzej preuzme općina, te da ga, kad se općinski uredi presele doskora u novu zgradu na solinskoj cesti, smjesti u čitavu svoju dosadašnju zgradu na Narodnom Trgu, koja će u tu svrhu biti adaptirana. Direktorom muzeja ostaje njegov zaslužni osnivač inž. Kamil Tončić, a općinski budžet teretit će se svakogodišnje sa odnosnom svotom za održanje.

Obrazlažući prijedlog upraviteljstva, g. načelnik dr. Tartaglia ističe važnost ovoga zaključka kojim će se na najljepšem historičkom položaju grada stvoriti jedan kulturni centrum, vrlo potrebit u modernom razvitku grada. Ako će općina i biti opterećena, ona će za to imati jedno narodno blago kakvog nema u cijeloj našoj domovini. Načelnik preporuča vijeću da primi predlog upraviteljstva, te predlaže jedan dodatak, da se naime u ovoj prilici g. inž. Tončiću, koji je zamislio i gvozdеноm ustrajnošću stvorio ovu najljepšu instituciju našega grada, te koji ju je za dugo godina požrtvovno vodio, izrazi sa strane općinskog vijeća toplu harnost i priznanje.

Vijećnik Muljačić srdačnim riječima ističe rad inž. Tončića, njegovo postojano i tiho djelovanje koje je od najvećeg značenja za naš grad, našto vijeće prihvaća jednoglasno i sa oduševljenjem predlog upraviteljstva uz dodatak gosp. načelnika.“

Protivljenje don Frane Bulića

Smještanju Etnografskog muzeja u zgradu Stare vijećnice naročito se protivio poznati splitski arheolog don Frane Bulić (Piplović 1998, 122). Njegovo protivljenje istaknuto je u radu (Bulić 1923, 6) u kojem navodi:

„Odavna se pronašaju glasovi, da to Općinsko Upraviteljstvo kani zapustiti ovu historijsko-umjetničku zgradu, te se preseliti cijelim uredom u jednu od onih zgrada podignutih u birokratsko-erarijalnom stilu na putu prema Solinu god. 1920.-21.

Istina, sadašnja općinska zgrada pretijesna je za sadašnje potrebe sve više rastuće općinske uprave, tako da je jedan dio uredâ već od godina smješten po raznim zgradama grada. Ali se stara zgrada nesmije konačno zapustiti, da se pretvori u koju zbirku, biblioteku, banku itd. Ne smije se pretvoriti ovakva zgrada niti u etnografski muzej, jer predmeti u njemu sadržani nebi mogli biti u harmoniji sa ovom gradskom zgradom i njezinom poviješću. Ako bi se u Općinski Dom imala smjestiti kakva zbirka, to bi se imala smjestiti samo Zbirka gradskih uspomena, na pr. stare slike (vedute) grada Splita kroz vijekove, portreti zaslužnih Splićana starije i nove dobe, grbovi starih familija, stare zastave raznih društava, knjige o Splitu, staro pokućstvo splitskih obitelji u gradu i u varošima, stare splitske nošnje gradjana i varošana itd.“

Etnografski muzej na Narodnom trgu

Osim što je Muzeju Općina dodijelila zgradu Stare vijećnice, tijekom 1924. godine *Novo doba* slabo izvješćuje o događajima u Muzeju. Razlog je tomu relativna upoznatost čitatelja s radom i djelovanjem Etnografskog muzeja, tako da je tijekom 1924. veća pozornost pridavana osnutku i djelovanju Prirodoslovnog muzeja (većinom su tu nabrajani darovi koje muzej dobiva), dok je početkom i tijekom 1925. pozornost skrenuta na novoosnovani Pomorski muzej. Danas se podatci o aktivnosti muzeja, posebice Etnografskog,

mogu iščitati u tekstovima Nevenke Bezić i Vesne Čulinović-Konstantinović (Bezić 1962, Čulinović-Konstantinović 1993).

Da je Etnografski muzej *živ i zdrav*, potvrđuje i napis u Gradskoj kronici *Novog doba* (1924a) pod naslovom *Pripremanje izložbe*: „U Općinskom Domu biti će uskoro otvorena izložba narodnih ćilima, narodnog veziva i umjetničkog obrta. Već se u tu svrhu vode pripreme.“ Dakle, vrlo kratko, rekli bismo spartanski, ali govori o tome da je Muzej itekako aktivan. Spomenuti Općinski Dom vjerojatno je Stara vijećnica jer novi još nije zaživio, tek se tijekom veljače 1924. očekuje početak preseljenja u novi Dom.

Da je muzej već zaživio, doznajemo iz još dva usputna podatka u *Novom dobu*. U prvom (*Novo doba* 1924c) se opisuje program kongresa esperantista te se usput napominje da je u subotu „izjutra pregledanje grada i muzeja, u 10 sati svečani otvor kongresa u foyeru Opć. kazališta“

Isto tako, u drugome (*Novo doba* 1924b), kod opisa posjeta čehoslovačkih liječnika, nabraja se program za četvrtak: „4. sept. u 8.30 u jutro sastanak na Peristilu. Pregled Dioklecijanove palače i ostalih znamenitosti u gradu. U 11 sati slobodno za kupanje. U 1 sat ručak kod *Slavije*. Popodne u 4 sata sastanak na Narodnom Trgu, odakle se polazi na pregled muzeja, obrtne škole, Sanatorija i drugih institucija u gradu. ...“

Sasvim je jasno koji muzej ili koje muzeje esperantisti i čehoslovački liječnici mogu posjetiti – Arheološki i Etnografski. Kada se zna da su sastanci u centru grada, sasvim je logično da su išli u Etnografski, a Arheološki muzej smješten je u Zrinsko Frankopanskoj (tada Frankopanskoj) ulici, u zgradi kojoj je gradnja trajala do 1914. godine. Preseljenje i uređenje zgrade usporio je Prvi svjetski rat te je Muzej bez posebne svečanosti otvoren tek 1922. godine. Svečano otvorenje Etnografskog muzeja planirano je održati u vrijeme Jadranske izložbe, a koja je opet dio svečanosti otvaranja tzv. Ličke pruge koja je Split vlakom spojila s ostatkom tadašnje države.

Prema *Novom dobu* (1925a) iz četvrtka 23. srpnja 1925., u Programu svečanosti u Splitu u nedjelju, 26. srpnja održao se u „9 sati: otkriće spomenika pjesniku Marku Maruliću na trgu 9. nov. 1882.; u 10 s.: Otvorenje I. Jadranske izložbe (Otvorenje se obavlja u zgradi kr. Velike realke; iza toga posjeta izložbe u foyeru pozorišta i u zgradi srednje tehničke škole); u 12 s.: Otvorenje etnografskog muzeja u staroj zgradi općinskog doma na Nar. Trgu...“

I Radica (1931, 43) opisuje proslavu prigodom otvaranja Ličke pruge: „23. (ili 26.) srpnja 1925. godine otvorena je Jadranska izložba u Splitu, a

otvorenje se obavlja u zgradi Kraljevske Realke, iza toga je posjeta izložbe u Foyeru općinskog kazališta te u zgradi Srednje tehničke škole.

Prigodom otvaranja (željezničke) Ličke pruge, otkrića spomenika Marku Maruliću i Jadranske izložbe priređeni su u Splitu brojni događaji. Među ostalima je u nedjelju 26. srpnja 1925. godine otvoren Narodni (etnografski) muzej u staroj općinskoj vijećnici na Narodnom trgu.“

Nismo upoznati s tim je li ovaj podatak Radica vadio iz vlastita pamćenja ili iz *Novog Doba*, no u svakom slučaju njegovi su navodi potvrda onog što smo već pročitali i s čime smo se upoznali. Kaže Radica (1931, 211) još da „se 1924. god. iz školskog prostora iseljava cijeli njegov fundus i otvara postava za javnost. Od tada Muzej prestaje biti pokrajinski i Splitska općina ga preuzima kao 'nezavisnu općinsku instituciju'...“

Zaključno, splitski dnevnik *Novo doba* (1925b) iz ponedjeljka 27. srpnja 1925. opisuje svečani događaj za grad Split i sami Etnografski muzej:

„OTVORENJE ETNOGRAFSKOG MUZEJA. PRIZNANJE
NAČELNIKU DR. TARTAGLI

Svečano otvorenje Etnografskog muzeja

U zgradi bivšeg Općinskog doma otvoren je jučer Etnografski muzej u kojem je sakupljeno veliko blago našeg narodnog veziva i narodne umjetnosti. Otvorenju prisustvovao je Kraljev predstavnik g. admiral Prica⁴ sa g. ministrima i ostalim odličnim gostima. Sa velikim interesom pregledali su gosti čitav muzej i izrazili su veliko priznanje g. inž. Tončiću koji je muzej zasnovao i neumornom svojom brigom i radom od nekoliko prvih neznatnih egzemplara znao da stvori jedan čitav muzej.

G. admiral Prica na rastanku naročito je podvukao g. načelniku dru. Tartagli razvitak Splita koji on prati od više decenija. Za njegov veliki napredak poslije sloma, rekao je, da se on pred njim klanja, da svaki put kad dodje u Split, vidi ogromne korake kojim ovaj grad kroči svojem razvitku. Čestitao je g. načelniku i njegovoj mudroj upravi nad gradom Splitom. ...“

Na kraju zapamtimo da je Muzej svečano otvoren u nedjelju 26. srpnja 1925. godine u 10 sati. Tim činom završen je proces seljenja Etnografskog muzeja Split u prostore Stare vijećnice, u kojoj je boravio do 2005. godine.

4 Dragutin (Karl) Prica (Sveti Juraj kraj Senja 5. studenoga 1867. – Opatija 14. lipnja 1960.) bio je admiral austro-ugarske i kraljevske jugoslavenske ratne mornarice hrvatske nacionalnosti. Wikipedia. Slobodna enciklopedija, Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Dragutin_Prica (pristup 8. 7. 2024.).

Literatura:

Bezić, Nevenka. 1962. *Likovne izložbe Splita: 1885 – 1945*. Split: Muzej grada Splita.

Braica Silvio. 2000. *90 godina Etnografskog muzeja Split*. Split: Etnografski muzej Split.

Braica, Silvio. 2003. „Još o počecima muzeja”. *Ethnologica Dalmatica* 12: 157–188.

Bulić, Frane. 1923. „Izvešće o djelatnosti Pokrajinskog Konservatorskog Ureda za Dalmaciju u Splitu za god. 1923.”. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 46/2: 1–11.

Čulinović-Konstantinović, Vesna. 1993. „Veze Etnografskog muzeja i Graditeljske, zanatlijske i umjetničke škole u Splitu”. U *100 godina Obrtničke škole u Splitu: 1891 – 1991*. Stanko Piplović, ur. Split: Društvo prijatelja kulturne baštine: Književni krug Split, 117–142.

Piplović, Stanko. 1998. „Osnivanje i izgradnja prvih muzeja u Splitu”, U *Naš museum: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog prigodom proslave „150 godina od utemeljenja Hrvatskoga narodnog muzeja u Zagrebu”*. J. Balabanić et al., ur. Zagreb: Hrvatski prirodoslovni muzej, 111–126.

Radica, Branislav. 1931. *Novi Split: monografija grada Splita od 1918 – 1939 godine*, Split: B. Radica.

Izvori:

Novo doba. 1923. „Gradska kronika. Sjednica Općinskog vijeća“, 12. srpnja 1923, 158, 3.

Novo doba. 1924a. „Gradska kronika“, 7. veljače 1924, 31, 4.

Novo doba. 1924b. „Gradska kronika“, 21. kolovoza 1924, 193, 4.

Novo doba. 1924c. „Gradska kronika“, 23. kolovoza 1924, 195, 4.

Novo doba. 1925a. „Gradska kronika“, 23. srpnja 1925, 170, 4.

Novo doba. 1925b. „Svečano otvorenje Jadranske izložbe. Otvorenje Etnografskog muzeja. Priznanje načelniku dr. Tartagli.“, 23. srpnja 1925, 174, 3–4. Dostupno na: <http://dalmatica.svkst.hr/index.php?sitetext=368#> (pristup 20. 7. 2024.)

Dragutin Prica. Wikipedia. Slobodna enciklopedija. Dostupno na https://hr.wikipedia.org/wiki/Dragutin_Prica (pristup 8. 7. 2024.).

Stručni arhiv Etnografskog muzeja Split, red. br. 169, sign. D-18.

Fotografije

Slika 1. Zgrada Stare vijećnice u koju je Muzej privremeno uselio 1924. godine.

Slika 2. Bivši Zavod Martinis Marki, sadašnja Osnovna škola Manuš.

Slika 3. Osnovan 1910. godine. 1924. godine prešao u Staru vijećnicu na Pjaci.

Slika 4. Postav Muzeja krajem 20-tih godina dvadesetog stoljeća u Staroj vijećnici.

Summary

The acquisition of the Folk (Ethnographic) Museum by the Municipality of Split and its relocation to the old Town Hall in the People's Square

This article describes the acquisition of the Folk (Ethnographic) Museum by the Municipality of Split in 1923, through which it became a public institution funded by the Municipality with public funds. In parallel, a decision was made to adapt the space of the municipal building in the People's Square and to relocate the Museum to its premises after the municipal offices were migrated to their new building. This process is outlined here alongside excerpts from the *Novo doba* periodical.

Keywords: Ethnographic Museum Split, National (Ethnographic) Museum, *Novo doba* periodical, history

Prilozi

Slika 1

Slika 2

Silvio Braica: Preuzimanje Narodnog (Etnografskog) muzeja...

Slika 3

Slika 4